

GOGA

Velibor Čolić
Knjiga odhodov

Prevedla Ana Barič Moder

Ne pozabite si izmisliti svojega življenja.

Michel Foucault

Inventura (popis in podrobnosti)

Ime mi je Velibor Čolić, sem politični begunec in pisatelj. Med nebom in zemljo zasedam prostor sto sedmih kilogramov in sto petindevetdesetih centimetrov. Sem poliglot. Pišem v dveh jezikih, v francoščini in hrvaščini. A zdi se mi, da imam zdaj naglas celo pri pisanju. Tako pač je. Moja meja je moj jezik; moje izgnanstvo je moj naglas. V Franciji v svojem naglasu domujem že šestindvajset let. Pravzaprav eno celo življenje. In počutim se dobro, tako dobro, da me večkrat prešine: glej no, saj sem Francoz.

Leta 2008 je nastopila finančna kriza in z njo nov strah pred tujci. Začeli so mi govoriti, da nisem Francoz. Odtlej se po najboljših močeh privajam na njihove poglede in spremljam razmere na svetovnih borzah. Nič se ne zgodi prvič, vse je eno samo strašno ponavljanje. Zato živim, opazujem in si zapisujem. Moj priimek zveni kot izgovor. Moje ime prav tako. Sem brezdomovinec. Nekaj je gotovo: sem številka 35030002019-13/06/1964, kot piše v mojem dovoljenju za bivanje. Sem politični begunec. Znam govoriti. Če se mi zahoče, znam tudi peti – Georges Brassens in Adama, *Pada sneg*. Moja nova država se je

postarala skupaj z mano: zdaj je udobna kot lanski čevlji. Sem skoraj tak kot vsi drugi: prestrašen spričo nasilja, storjenega v božjem imenu, izgubljen v pričo nesrečnega Sredozemlja, ki je postalo modro pokopališče, tu pa tam raznežen nad človeštvom. Moje miselno veselje je sestavljeno iz znakov in kretenj: hkrati se učim in pozabljam. Najprej se učim, potem pozabljam. Ločeno. Izgnanstvo je bipolarno. Izgnanstvo je tudi tehtnica. Meri metafizično težo tega, kar smo pridobili in izgubili. Nenehno primerja. Istočasno si izmišlja svojo prihodnost in preteklost. Državljanstvo zamenjuje za »status«. »Izvolite, mladenič, dobili ste status!« je naznanila gospa s Francoskega urada za zaščito beguncev in oseb brez državljanstva. In to z zvonkim glasom ter z odprtim, nasmejanim obrazom. Kot da me obvešča, da bom postal oče. Moral sem tudi skrbno opredeliti in pravilno razčleniti razliko med besedama »država« in »domovina«. Med jezikom otroštva in jezikom izgnanstva. Pa razumeti ter čim bolje krotiti svoja skrivna čustva. Nič čudnega, da je bil jezik prvo, kar sem spremenil. Kajti begunec ne govori, temveč jezik živi. Veselje ob tem, da sem si rešil življenje, je kmalu zamenjal strah. Kje sploh sem? Nepismen in »brez glasu«, reven in brez dokumentov sem si s pomočjo jezika prizadeval za vzravnost pokončnega človeka. Korak za korakom. Past za pastjo. Prigodo za prigodo. Na začetku sem imel najbrž nekaj malega prednosti. Sem namreč neviden, »evropski« tujec. Tujec sem samo zaradi neznanja lepega francoskega jezika. Razvrednoten, strt, pahljen v nepismenost. In bilo je strašno. Človek, ki nikoli nič ne reče, ki

ničesar ne ve in je za povrh še reven, neizbežno obvelja za bebca. Za navadno senco.

*

Nazadnje so se mi obzorja razjasnila. Postal sem bitje, ki zna govoriti, ki razume in ga je mogoče brez večjih težav razumeti. Zadetek v črno! Iz polčloveka se je razvil *homo erectus*, pravi pokončni človek, in potem *homo sapiens* v najboljšem pomenu besede. Spet sem dosegel vzravnost, predprostor ponosa, samospoštovanja in poguma. Priprto okence v svet. Drugo, kar sem spremenil, je zadevalo prostor. Francija je velika država, sestavljena iz sobic z nizkimi stropi, ozkih hodnikov in nemogočih dvigal. Zdelo se mi je, kot da živim v nekakšnem fliperju, v nevarnem svetu, polnem ostrih robov. Ko sem se že tisočkrat zaletel v rob kakšne mize, z glavo stokrat zadel ob prenizek podboj, sem začel tuhtati. Naj se skrčim in svojih sto petindevetdeset zamenjam za sto petinsedemdeset centimetrov, tukajšnjo povprečno višino? Ali naj si omislim popolno opravo hokejskega vratarja? Na koncu je ostre robove ublažil čas. Zdaj se premikam kot vsi drugi. No, skoraj. Trenutno sem pripravljen na boj, ščitijo me tri varnostne blazine. Čas, prostor in jezik. Šestindvajset let izgnanstva, na tisoče kilometrov med rodno državo in mojim novim življenjem, in pa francoščina. Ki me varuje, me odrešuje strahov in bolečine.

*

Izgnanstvo je zagnano. Veliko zahteva. Izgnanstvo hoče, da skrbno odmerjaš svojo vidnost. Da te opazijo le ženske, ne pa tudi policija. To je cela umetnost. Postati moraš gospod Slehernik. Gospod Navadnež. Omiliti moraš svoje kretnje. Si obriti brado. Zamenjati frizuro – se odreči vzhodnoevropski pričeski in si omisliti tako bolj sproščeno, »svobodnejšo«, zahodnjaško. Moja stilska preobrazba je trajala več dolgih letnih časov. Zima–pomlad 1993/1994: postopno si skrajšaš lase, svojim XL srajcam dodaš še en X. Pomlad–poletje 1994: znebiš se kartonskih čevljev, znanih tudi kot obutev mrtvakov, hkrati pa iz svojega besednjaka izženeš besedi »star« in »ponošen«. Zamenjaš ju z besedo »vintič«. Jesen–zima 1994/1995: shujšaš, ampak ne postaneš suh. Lažeš, ampak ne postaneš lažnivec. Dokončno se preleviš v manekena cunj iz druge roke. In drugih priložnosti. Zato pa traja malce dlje, da se ustališ tudi v duhu. Od leta 1993 do danes: navajaš se govoriti hvala in oprostite; ves čas, vsem in vsakomur. To se spodobi. V resnici se več kot spodobi – pričakuje se. Od leta 1993 do danes: učiš se tišine. Kako se neslišno premikati, kako jesti v tišini, kako po tihem govoriti, vljudno pisati. Od leta 1993 do danes: na novo zarisuješ meje. Geopolitiko jemlješ kot usodo. Nihče te ne vpraša, kdo si in kako se počutiš. Zanima jih le, od kod prihajaš. Včasih sem odgovarjal: »Ne prihajam, sem že tukaj.« Na vse kripnje se trudiš dokazati, da nisi ne šala ne izmišljotina. Napol obredno zapisuješ ter brišeš imena in obraze svojih dragih pokojnikov. Zamenjaš okolje in obzorje. Spomine nadomestiš z novo usodo; vodo

svojega telesa nepreklicno spremeniš v vino. Najraje v kakšen *côtes du Rhône*. Vsak dan preverjaš, ali je bilo tvoje življenje pred izgnanstvom prav zares resnično. Nazadnje v Parizu ali Strasbourgu, v Berlinu ali Amsterdamu, a tudi v Sarajevu in Mostarju, z nekaj grenkobe priznaš: »Ne, jaz nisem od tu.« Kajti izgnanstvo je le redko stvar prisotnosti. Skoraj vedno gre za dodajanje senc, za zgodbo o odsotnosti.

1

Delam v neki mediateki v Strasbourgu. Zaposlen sem preko PVRDS, programa za vključevanje ranljivih družbenih skupin. Na šiht hodim štiri dni na teden in pričakuje se, da bom mlad in ambiciozen. Urnik mojega življenja je preprost: od osmih do dvanajstih in od dveh do šestih, vsak dan razen četrtega. Ob četrtek smo odprti popoldne, od dveh do sedmih. Star sem šestintrideset let in spadam med mlade zaposlene. Sem deček za vse. Zlagam knjige, cedeje in devedeje, vnašam gradiva ... Posvečam se tudi prav posebnim misijam.

Prva, najplemenitejša, se imenuje »rešimo Kafka«. Princip je enostaven. Knjige, ki si jih nihče ne izposoja, gredo v odpis. Da dobimo prostor za nove knjige. Zato s svojo knjižnično izkaznico napihujem številke dobrega starega Franza.

Vzamem na primer *Grad*, ga vnesem in izbrišem, vnesem, izbrišem ... Popoldne se posvetim Thomasu Mannu, *Smrti v Benetkah*, in se znova zaženem: izposojeno, vrnjeno, izposojeno, vrnjeno ...

Med reševanjem enega in drugega klasika se sprehajam po mediateki, gladim spore med brezdomci in hodim ven na čik. Delam s petnajstimi ženskami. Odmori za kavo so

zato veličastni. Sodelavke se delijo na tri skupine. Vsaka od njih obravnava čisto svojo temo:

- a) božič,
- b) veliko noč,
- c) otroke.

Včasih se v to pomešajo dnevne novice in tako nastanejo podskupine, ki imajo svoje lastne podteme:

- a) preminutje Gilberta Bécauda,
- b) preminutje Charlesa Treneta,
- c) nepreminutje Mireille Mathieu,
- d) preminutje raznih bratrancev, sosedov, prijateljev, staršev.

Sam veljam za čudaka. Za raztresenega pijanca, za tujca, ki ima slabo bivališče, se slabo prehranjuje, slabo oblači in je slabo obrit.

»Veš kaj,« me draži naša direktorica, »ali si pusti brado ali pa se obrij. Takole izgledaš kot kakšen klošar.«

Revež sem. In reveževa oblačila niso samo skromna. Na njegovih jaknah in srajcah, čevljih in hlačah so znamenja časovne razlike. Če odštejemo tako imenovane estetske probleme, revež zmeraj zaostaja oziroma prehitveva glede na letni čas. Poleti je oblečen preveč, pozimi premalo.

Moja borna plačica izpuhti čez noč. V naslednjem vrstnem redu:

- a) najemnina,
- b) hrana,

- c) tobak,
- d) Claire.

S Claire se pozna že mesece in spremljam jo na njenih nočnih dogodivščinah. Napolj obredno vsak večer obiskujeva bare in alternativne klube. Pijeva, razpravljava. Nejevoljno se udeležujem projektov street arta, land arta, didžejanja, clubbinga, happeninga in paintinga. Nič mi ni jasno, zato se raje s steklenico zavlečem nekam v ozadje. Praviloma hodim spat med tretjo in četrto uro zjutraj. In sem ob osmih pred vrati mediateke.

»Vaše oči,« mi je nekega jutra rekla direktorica, »so ves čas rdeče.«

»Hja,« sem odvrnil, nekoliko v zadregi, »konjunktivitis imam. Ampak se zdravim.«

*

Življenje se mi zatika. Tako rekoč v telesu čutim, da prebivam v nekakšnem blodnjaku, dan za dnem hodim mimo iste točke. Lebdim nad stvarmi. Počutim se kot angel, izgubljen v računovodskih evidencah raztresenega in hudobnega boga. Le malokaj me veže na Zemljo. Zato prežvekujem dneve brez okusa in lokam brezbarvne noči, samodejno, kot kakšen humanoid. Celo za Claire sem zgolj rezerva. S klopi gledam parado trenutno aktualnih ustvarjalcev. Claire se kakšnih deset dni peča z nekim Swanom, sodobnim umetnikom. Suhi, dolgolasi, modno oblečeni Swan je mlad pijanec, tako inteligenčen, da nikoli nič ne reče. Zgolj sreba svoj koktajl, kadi in momlja tri besede (od skupno petih):

- a) Mhm, kar pomeni »ja, strinjam se«.
- b) Mhmmm, kar pomeni »ja, popolnoma se strinjam«.
- c) M-m, kar pomeni »ne«.

Najzahtevnejši frazi v njegovem besednjaku sta:

- a) Še enega za na pot.
- b) Imaš ogenj?

Prepričan sem, da je brazgotina na njegovi levi obrvi lažna. Tako popolno je umeščena, tako seksi, da kaj drugega ni mogoče. Swan na dan popije na hektolitre alkohola, pa je še vedno vitek. Poleg tega je ciničen Jud in nehote zapeljiv. Ogedal sem si eno od njegovih instalacij, *Otroštvo*. Bila je smetnjak, poln plišastih igrač.

*

Delam v mediateki in čakam. Sem omikan izgnanec, dobro vpet v tkivo francoske družbe. Čeprav sem delovno aktiven, čutim, da se mi zunanji svet izmika. Svet odhaja in Claire z njim. Izpuhteva skupaj s svojimi ljubimci, zdravili, hlinjenim veseljem in prosojnim telesom.

Redno se pričkam z neko sodelavko. Z Emmanuelle Schmutz. Ta nekdanja uslužbenka mestnega bazena je nezadovoljna. Jezna, zagrenjena, agresivna. Njeno novo življenje je križev pot, tlakovan z zlohotnimi predmeti, ki niso za nobeno rabo. S knjigami, torej.

»Bukve butaste,« benti Emmanuelle, »na bazenu sem imela vsaj mir.«

Sovraži me. Zdi se ji, da se previsoko nosim, da sem blefer.

»Odsoten je,« razlaga, »z mislimi je drugje. Pa je videti tako srečen, da ima tukaj službo. Kdo bi si mislil.«

Te napade prenašam neverjetno mirno.

»Če hočeš zmagati,« odvrnem, »ne smeš izgubiti.«

In se spet obrnem k policam s filozofijo in duhovnostjo.

Nekoč na knjižničnem računalniku preverim njeno člansko izkaznico.

Deviška je. Nada. Niente. Zevajoča praznina. V naši mediateki si ni še nikoli ničesar izposodila.

Zato si z njeno izkaznico izposodim knjigo. *Hvalnico norosti* Erazma Rotterdamskega.

Poleg tega se skoraj vsak dan bodem z Dannyjem.

Irec Danny je močan kot bik in do konca usekan. Obraz mu je zdelal rdeč veter, telo mu je pogoltnila shizofrenija in ga izpljunila na drugi strani ogledala. Vsak dan ga zalotimo na stopnicah mediateke. Njegove mišičaste roke so prekrite z brazgotinami, njegova stopala spominjajo na par gromozanskih lopat. Govori na glas, z naglasom svojega rodnega otoka. Vsak dan se igrava isto igro. Začne jo Danny s svojo lajno:

»Imaš slučajno desetaka?«

»Ne,« odvrnem.

»Pazi,« doda Danny, »jaz nisem navaden pijanec, ampak pesnik.«

»Jaz tudi.«

Še vedno je užaljen:

»Na socialni podpori sem.«

»Pa kaj, jaz tudi.«

»Reven sem,« se še malce bolj potrudi Irec.

»Vem, jaz tudi ...«

»Žena me je pustila,« se ne da.

»Ja, no, tudi moja je šla.«

Danny premolkne. Dam mu cigareto. Tip odtrga filter in začne kaditi.

»To res ni fajn,« rečem, »niti najmanj. Pa je v tvojem življenju sploh kaj pozitivnega?«

»Ja,« globoko zavzdihne Irec Danny, »ena sama stvar: sem seropozitiven.«

*

Na hodnikih se že nekaj dni šušlja, da nas bo obiskal neki avtor, imeniten pesnik, ki je tukaj na rezidenci. In kot po čudežu se nekega jutra pojavi Gérard Woelf, sveže obrit, z dolgim šalom okoli vratu, slok in inteligenčen. Eleganten moški z grškim profilom in dolgimi, a hkrati negovanimi lasmi. To je pesnik z rezidence. Zdi se mi, da je njegova glavna naloga menjati srajce, se resno držati in piti kavo z gospo direktorico. Občutek imam, da Gérard W. (tako namreč podpisuje svoje haikuje) živi v nekem drugem svetu. V domačem, spokojnem vesolju. Vidim tudi sobo z veliko pisalno mizo in udobnim stolom, kjer naš dandyjevski poet v svileni domači halji kuje globoke, modre, brezčasne stihe. Ko se kot pav prišopiri v našo mediateko, naredi obhod, nas pozdravi ali pa tudi ne, spi je kavo z direktorico in jo pocvirna nekam v mesto. Nekega

dne sem si izposodil njegovo najnovejšo zbirko *Citronska melisa in druge pesmi*. Naivno sem upal, da bom lahko prodril do skrivnosti pesnikovega uspeha in jo razvozlal. Ni me presenetilo, da so mu pesmi podobne: suhe, brez vonja in okusa, abstraktne.

Gérard W. pri pisanju uporablja redke in fine besede, velike zamahe in tri pike na vsakem koraku. Misel Gérarda W. je preveč mogočna, preveč pomembna, da bi jo lahko zaustavila ena sama pika. Pesniški hudournik.

Veliki pesnik uporablja tudi velike besede. In zapletena imena: Leonidija, Ovidija in Arhimandrit. Kraji, ki jih omenja, meni neznane vasi, so vsi po vrsti na morju, *sur mer*. Na primer Notre-Dame-des-Champs-sur-Mer ali Saint-Germain-des-Prés-sur-Mer.

Vsak večer si izpišem eno ali dve Gérardovi veličastni besedi in poskušam razumeti njegov slog. Na primer *onkrajzahtevnost*. Ali *prezirljivi čas*. Potem to primerjam z lastnimi besedili. Klavrna so, majava, slabo hranjena in neobrita. Se pravi točno taka kot jaz. Z vsakim dnem mi je bolj jasno, v kakšnem svetu živimo. Obstajata torej poezija in videz, prava in prazna beseda. Ljubkost in lepota. Žalost in solzavost.

To se mi gabi in mi jemlje pogum. A ker nimam boljšega dela, še naprej pišem.

*

Smo proti koncu mrzle in bolehnje jeseni 2001. Že več dni brez prestanka dežuje. Pada močan, navpičen dež, ki mu šibki brezvoljni veter skoraj ne pride do živega. Še vedno

sem zaposlen preko PRVDS v mediateki v Strasbourgu. Ker nimam boljšega dela, začnem razmišljati o Bogu. Nazadnje si poskusim predstavljati tisto krščansko konstelacijo – nevidnega očeta, goloba, mamó v modri obleki in njunega sina, rokovekega zvezdnika, faranskega Cheja, upornika in lepotca. Naprezam se. Lupim vatikansko propagando, razne biblije, brevirje, molitve svetega Avguščina, svetega Antona, svetega Frančiška ... Primerjam jih z Nietzschejem in s Schopenhauerjem – pa nič. Z ničimer se ne strinjam. Zato poskusim še s protestanti. Ampak tam je še huje. Iste za lase privlečene zgodbe, le da so si vse skupaj izmislili severnjaki. Medtem ko sta v Italiji in Španiji vsaj lepo vreme in dobra jedača, imamo pri protestantih skromnega človeka, ki je omledno, slabo, nezačinjeno hrano, se trese od mraza in, o groza vseh groz, za nameček še rad poprime za delo. Metafizična polja me ne privlačijo dovolj. Obljuba raja in dokazi pekla, razkroj telesa in večno življenje duše, oba testamta našega Gospoda ter človeška usoda, ki jo določa sedmero smrtnih grehov in deset zapovedi. Težko, zame pretežko. Pozneje začnem previdno, resda okorno in s kopicó dvomov, graditi svoj lastni panteon. V zvezek si (z velikimi črkami, da poudarim pomembnost tega dejanja) zapišem glavne osebe iz Svetega pisma. In potem jim v svojem malem svetu poiščem dvojnike.

a) BOG – Arthur Schopenhauer. Za las. Sprva omahujem med njim in Nietzschejem. *Pro et contra*, da in ne: moja tehtnica se ne more odločiti. Morala proti nihilizmu. Svet kot volja proti rojstvu tragedije. Nazadnje zmaga

dobri stari Arthur. Iz estetskih razlogov. Žal mi je, dragi moj Friedrich, ampak Bog nima brkov.

b) MARIJA – čisto lahko, Marija je Oscar Wilde. Ista drža, isti blede obraz in ista obsedenost z detajli na oblačilih. Isto trpljenje, zapisano v izdajalsko telo. Ista žalost.

c) JEZUS – Franz Kafka. Sin, ki nikoli ni postal Oče, Prerok in Beseda, glagol kot obljuba, žrtvovanje.

d) SVETI DUH – tudi tu gre zlahka: Emily Dickinson. Brez telesa, nobene mesenosti, nobene bulimije, zgolj duh, tenak kot pajkova mreža. Zgolj spleen in zmeraj isti megličasti somrak, ki zagrinja življenje.

e) MOJZES – Ernest Hemingway. Le da je v moji verziji Mojzes Rdeče morje popil. Potem se je na poti ustavil v baru z imenom Obljubljena dežela. In namesto desetih zapovedi dobimo deset zaporednih piv. Ki jih je seveda naročil barmanu, naslonjenemu na šank.

f) LUCIFER – no, tu ni nobenega dvoma. Princ teme ni oseba, ampak literarna smer. Realizem. Kdor si je izmislil realizem v književnosti, nam je hotel zožiti svet. Vidne stvari, dokazi, gotovost, H₂O, kalcij + kalij, sonce vzhaja na vzhodu in zahaja na zahodu, človek je vedno človek in nikoli človekinja ... Realizem je kip boginje Diane z vsemi udi, je Titanik, ki varno pripluje do cilja, je Mali princ, ki se v skafandru sprehaja po Luni. V realizmu seštevanje zmeraj pomeni nekaj dodatnega, in to brez pripomb! Poleg tega, skromno dodajam, je človeštvo stoletja hodilo